

701 saylı BAS, SƏRBƏST AUDİTOR HESABATINDA ƏSAS AUDİT MƏSƏLƏLƏRİ
HAQQINDA MƏLUMAT VERMƏ

**701 SAYLI BEYNƏLXALQ AUDİT STANDARTI SƏRBƏST AUDİTOR
HESABATINDA ƏSAS AUDİT MƏSƏLƏLƏRİ HAQQINDA MƏLUMAT VERMƏ**

(15 dekabr 2016-cı il tarixində və ya bu tarixdən sonra bitən dövrlər üzrə maliyyə
hesabatlarının auditləri üçün etibarlıdır)

MÜNDƏRİCAT

	Paraqraf
Giriş	3
Bu BAS-ın əhatə dairəsi	3
Qüvvəyə minmə tarixi	5
Məqsədlər	5
Tərif	5
Tələblər	5
Əsas audit məsələlərinin müəyyən edilməsi	5
Əsas audit məsələləri haqqında məlumat vermə	6
İqtisadi subyektin idarə edilməsinə cavabdeh olan şəxslərə məlumat vermə	8
Sənədləşmə	8
Praktik tətbiqi və digər izahedici materiallar	9
Bu BAS-ın əhatə dairəsi	A1 - A8
Əsas audit məsələlərinin müəyyən edilməsi	A9 - A30
Əsas audit məsələləri haqqında məlumat vermə	A31 - A59
İqtisadi subyektin idarə edilməsinə cavabdeh olan şəxslərə məlumat vermə.....	A60-A63
Sənədləşmə	A64

701 sayılı BAS, SƏRBƏST AUDİTOR HESABATINDA ƏSAS AUDİT MƏSƏLƏLƏRİ HAQQINDA MƏLUMAT VERMƏ

701 sayılı "Sərbəst auditor hesabatında əsas audit məsələləri haqqında məlumat vermə" beynəlxalq audit standartı (BAS) 200 sayılı "Sərbəst auditorun ümumi məqsədləri və auditin beynəlxalq audit standartlarına uyğun aparılması" BAS ilə birlikdə oxunmalıdır.

701 sayılı BAS, SƏRBƏST AUDİTOR HESABATINDA ƏSAS AUDİT MƏSƏLƏLƏRİ HAQQINDA MƏLUMAT VERMƏ

Giriş

Bu BAS-ın əhatə dairəsi

1. Bu beynəlxalq audit standartı (BAS) auditorun öz hesabatında əsas audit məsələləri haqqında məlumat vermək vəzifəsindən bəhs edir. Bu BAS auditor hesabatında nə haqqında məlumat verməyə dair auditorun mülahizəsini, eyni zamanda belə məlumatların formasını və məzmununu nizamlamaq üçün nəzərdə tutulmuşdur.
2. Əsas audit məsələləri haqqında məlumat vermənin məqsədi aparılmış auditin şəffaflığını artırmaqla, auditor hesabatının məlumatlandırma dəyərini çoxaltmaqdır. Əsas audit məsələləri haqqında məlumat vermə maliyyə hesabatlarının nəzərdə tutulmuş istifadəçilərinə (“nəzərdə tutulmuş istifadəçilər”) auditorun peşəkar mühakiməsinə əsasən cari dövr üzrə maliyyə hesabatlarının auditində ən əhəmiyyətli olan məsələləri başa düşməyə kömək edən əlavə məlumatlar verir. Əsas audit məsələləri haqqında məlumat vermə eyni zamanda nəzərdə tutulmuş istifadəçilərə rəhbərliyin əhəmiyyətli mühakiməsi tətbiq edilən müəssisəni və audit aparılmış maliyyə hesabatlarındakı sahələri başa düşməyə də kömək edə bilər. (İst: Paraq. A1–A4)
3. Auditor hesabatında əsas audit məsələləri haqqında məlumat vermə nəzərdə tutulmuş istifadəçilərə rəhbərlik və iqtisadi subyektin idarə edilməsinə cavabdeh olan səlahiyyətli şəxslər ilə müəssisəyə, audit aparılmış maliyyə hesabatlarına və ya aparılmış auditə aid olan müəyyən məsələlərlə bağlı əlaqə saxlaya bilər.
4. Auditor hesabatında əsas audit məsələləri haqqında məlumat vermə bir tam kimi maliyyə hesabatlarına dair formalaşmış auditor rəyi kontekstində həyata keçirilir. Auditor hesabatında əsas audit məsələləri haqqında məlumat vermə:
 - (a) Maliyyə hesabatlarının tətbiq edilən əsas prinsiplərinə əsasən rəhbərlikdən tələb edilən və ya təqdimatın doğru olmasını təmin etmək üçün digər hallarda tələb edilən maliyyə hesabatlarında açıqlanan məlumatları əvəz etmir;
 - (b) 705 sayılı BAS-ın (Yenidən baxılmış) tələblərinə uyğun olaraq konkret audit tapşırığının şəraitlərinə görə tələb olunduqda, auditorun verdiyi dəyişdirilmiş rəyi əvəz etmir;¹
 - (c) Müəssisənin fəaliyyətinin fasiləsiz davam etmək imkanına əhəmiyyətli şübhə yaradacaq hadisələrlə və ya şəraitlərlə bağlı əhəmiyyətli qeyri-müəyyənlik

701 sayılı BAS, SƏRBƏST AUDİTOR HESABATINDA ƏSAS AUDİT MƏSƏLƏLƏRİ HAQQINDA MƏLUMAT VERMƏ

mövcud olduqda, 570 sayılı BAS-ın (Yenidən baxılmış) tələblərinə uyğun hesabat verməni əvəz etmir; və ya

(d) Ayrıca məcəllələrə dair ayrı rəy bildirmir. (İst: Paraq. A5–A8)

5. Bu BAS listing subyektlərinin ümumi təyinatlı maliyyə hesabatlarının tam dəstlərinin auditinə dair və auditor hesabatında əsas audit məsələləri haqqında məlumat vermək qərarını qəbul etdiyi şəraitdə tətbiq edilir. Bu BAS həmçinin qayda və ya qanunla auditordan hesabatında əsas audit məsələləri haqqında məlumat vermək tələb olunduğu halda tətbiq edilir.³ Lakin 705 sayılı BAS-ın (Yenidən baxılmış) tələblərinə əsasən qayda və ya qanunla tələb olunduğu hallar istisna olmaqla, auditor maliyyə hesabatları haqqında rəy verməkdən imtina etdikdə, auditora əsas audit məsələsi haqqında məlumat verməyə icazə verilmir.⁴

¹ BAS 705 (Yenidən baxılmış), “Sərbəst auditorun hesabatında verilən rəyə edilən dəyişikliklər”

² BAS 570 (Yenidən baxılmış), “Müəssisənin fəaliyyətinin fasiləsizlik prinsipi”, paraqraf 22–23

³ BAS 700 (Yenidən baxılmış), “Maliyyə hesabatları haqqında rəyin formalaşdırılması və hesabat verilməsi”, paraqraf 30–31

⁴ BAS 705 (Yenidən baxılmış), paraqraf 29

701 sayılı BAS, SƏRBƏST AUDİTOR HESABATINDA ƏSAS AUDİT MƏSƏLƏLƏRİ HAQQINDA MƏLUMAT VERMƏ

Qüvvəyə minmə tarixi

6. Bu BAS 15 dekabr 2016-cı il tarixində və ya bu tarixdən sonra bitən dövrlər üzrə maliyyə hesabatlarının auditləri üçün etibarlıdır.

Məqsədlər

7. Auditorun məqsədi əsas audit məsələlərini müəyyən etmək və maliyyə hesabatları haqqında rəy formalaşdırıb, belə məsələləri auditor hesabatında təsvir etməklə, onlar haqqında məlumat verməkdən ibarətdir.

Tərif

8. BAS-ların məqsədləri üçün aşağıdakı termin aşağıdakı mənada istifadə edilir:

Əsas audit məsələləri — auditorun peşəkar mühakiməsində cari dövrün maliyyə hesabatlarının auditində ən çox əhəmiyyət kəsb edən məsələlər. Əsas audit məsələləri iqtisadi subyektin idarə edilməsinə cavabdeh olan səlahiyyətli şəxslərin nəzərinə çatdırılmış məsələlərdən seçilir.

Tələblər

Əsas audit məsələlərinin müəyyən edilməsi

9. Auditor iqtisadi subyektin idarə edilməsinə cavabdeh olan səlahiyyətli şəxslərin nəzərinə çatdırılmış məsələlərdən auditin aparılmasında auditorun ciddi diqqət tələb etmiş məsələləri müəyyən edir. Bu məsələləri müəyyən edən zaman auditor aşağıdakıları nəzərə almalıdır: (İst: Paraq. A9–A18)
 - (a) 315 sayılı BAS-ın (Yenidən baxılmış) tələblərinə əsasən müəyyən edilmiş əhəmiyyətli təhrif riski və ya əhəmiyyətli risklər mövcud olan sahələri. ⁵ (İst: Paraq. A19–A22)
 - (b) Hesablamalarda qeyri-müəyyənlik səviyyəsi yüksək müəyyən edilmiş ilkin uçot da daxil olmaqla, rəhbərliyin əhəmiyyətli mühakimələri tətbiq edilən, maliyyə hesabatlarındakı sahələrə dair auditorun əhəmiyyətli mühakimələri. (İst: Paraq. A23–A24)
 - (c) Müddət ərzində baş verən əhəmiyyətli hadisələrin və ya əməliyyatların audite

701 sayılı BAS, SƏRBƏST AUDİTOR HESABATINDA ƏSAS AUDİT MƏSƏLƏLƏRİ HAQQINDA MƏLUMAT VERMƏ

təsiri. (İst: Paraq. A25–A26)

10. Auditor 9-cu paraqrafa əsasən müəyyən edilmiş məsələlərdən cari dövrün maliyyə hesabatlarının auditində ən çox əhəmiyyət kəsb edən və bu səbəbdən də əsas audit məsələsi olan məsələləri müəyyən edir. (İst: Paraq A9–A11, A27–A30)

Əsas audit məsələləri haqqında məlumat vermə

11. 14-cü və 15-ci paraqraflardakı şəraitlər tətbiq olunmadığı halda, auditor müvafiq yarımşərtlövə istifadə edərək, “Əsas audit məsələləri” başlığı altında əsas audit məsələlərinin hər birini təsvir edir. Auditor hesabatının bu bölmədəki giriş xülasəsində aşağıdakı müddəə olmalıdır:

(a) Əsas audit məsələləri auditorun peşəkar mühakiməsində [cari dövrün] maliyyə hesabatlarının auditində ən çox əhəmiyyət kəsb etmiş məsələlərdir; və

-
- 5 BAS 315 (Yenidən baxılmış), “Müəssisə və onun mühitinin öyrənilməsi əsasında əhəmiyyətli təhriflər riskinin müəyyənləşdirilməsi və qiymətləndirilməsi”

701 sayılı BAS, SƏRBƏST AUDİTOR HESABATINDA ƏSAS AUDİT MƏSƏLƏLƏRİ HAQQINDA MƏLUMAT VERMƏ

- (b) Bu məsələlərə maliyyə hesabatlarının bir tam kimi auditi kontekstində və bu hesablara dair rəyin formalaşdırılmasında baxılmışdır və auditor bu məsələlərə dair ayrı rəy vermir. (İst: Paraq. A31–A33)

Əsas audit məsələləri dəyişdirilmiş rəyin verilməsini əvəz etmir

12. Auditordan məsələnin baxılması nəticəsində 705 sayılı BAS-ın (Yenidən baxılmış) tələblərinə əsasən rəyini dəyişdirmək tələb olunduğu zaman, auditor bu məsələ haqqında auditor hesabatının “Əsas audit məsələləri” bölməsində məlumat verməməlidir. (İst: Paraq. A5)

Ayrı-ayrı əsas audit məsələlərini təsviri

13. Auditor hesabatının “Əsas audit məsələləri” bölməsində audit məsələlərinin hər birinin təsvirində maliyyə hesabatlarındakı açıqlanan müvafiq məlumatlara, belə məlumatlar olduğu halda, istinad etməlidir və aşağıdakıları qeyd etməlidir: (İst: Paraq. A34–A41)
- (a) Nə üçün bu məsələ auditdə ən əhəmiyyətli hesab edilmişdir və bu səbəbdən əsas audit məsələsi kimi müəyyən edilmişdir; və (İst: Paraq. A42–A45)
- (b) Audit aparılan zaman bu məsələyə necə baxılmışdır. (İst: Paraq. A46–A51)

Əsas audit məsələsi kimi müəyyən edilən məsələnin auditor hesabatında məlumat verilmədiyi şəraitlər

14. Aşağıdakı hallar istisna olmaqla, auditor əsas audit məsələsinin hər birini auditor hesabatında təsvir etməlidir: (İst: Paraq. A53– A56)
- (a) Bu məsələ haqqında ictimaiyyətə məlumat açıqlamaq qayda və ya qanunla qadağan olunur; və ya (İst: Paraq. A52)
- (b) Son dərəcə nadir hallarda auditor müəyyən edir ki, bu məsələ haqqında auditor hesabatında məlumat verilməməlidir, çünki belə məlumat vermənin mənfi təsirinin ictimaiyyət üçün faydalardan çox olacağı əsaslı şəkildə ehtimal olunur. Müəssisə bu məsələ haqqında ictimaiyyətə məlumat acıladığı halda, bu müddəə tətbiq edilmir.

Əsas audit məsələləri ilə auditor hesabatına daxil ediləcək digər komponentlərin təsvirləri arasında əlaqə

15. 705 sayılı BAS-ın (Dəyişiklik edilmiş) tələblərinə əsasən rəyin dəyişdirilməsinə səbəb olan məsələ və ya 570 sayılı BAS-ın (Yenidən baxılmış) tələblərinə əsasən

701 sayılı BAS, SƏRBƏST AUDİTOR HESABATINDA ƏSAS AUDİT MƏSƏLƏLƏRİ HAQQINDA MƏLUMAT VERMƏ

müəssisənin fəaliyyətinin fasiləsiz davam etmək imkanına əhəmiyyətli şübhə yaradacaq hadisələrlə və ya şəraitlərlə bağlı əhəmiyyətli qeyri-müəyyənlik xarakterlərinə görə əsas audit məsələləridir. Lakin belə şəraitlərdə bu məsələlər auditor hesabatının “Əsas audit məsələləri” bölməsində təsvir olunmamalıdır və 13-14-cü paragrafların tələbləri tətbiq edilməməlidir. Əvəzində auditor aşağıdakıları etməlidir:

- (a) Bu məsələlər haqqında tətbiq edilən BAS-ların tələblərinə uyğun məlumat verməlidir; və
- (b) “Əsas audit məsələləri” bölməsində “Şərti müsbət rəy” və ya “Müəssisənin fasiləsiz fəaliyyəti ilə bağlı əhəmiyyətli qeyri-müəyyənlik” bölmələrinə istinad daxil etməlidir. (İst: Paraq. A6–A7)

Digər şəraitlər mövcud olduğu halda əsas audit məsələlərinin forması və məzmunu

16. Auditor, müəssisənin və auditin faktları və şəraitlərindən asılı olaraq, nəzərə çatdırılması əsas audit məsələlərinin olmamasını yaxud nəzərə çatdırılacaq əsas audit məsələlərinin yalnız 15-ci paragrafda baxıldığı məsələlərin olduğunu müəyyən etdiyi halda, auditor bu fakt haqqında müddəanı auditor hesabatının “Əsas audit məsələləri” başlıqlı ayrıca bölməsinə daxil etməlidir (İst: Paraq. A57–A59)

İqtisadi subyektin idarə edilməsinə cavabdeh olan səlahiyyətli şəxslərə məlumat vermə

17. Auditor iqtisadi subyektin idarə edilməsinə cavabdeh olan səlahiyyətli şəxslərə aşağıdakılar haqqında məlumat verməlidir:

- (a) Auditorun əsas audit məsələləri kimi müəyyən etdiyi məsələlər; və ya
- (b) Müvafiq olduğu halda, müəssisənin və auditin faktlardan və şəraitlərdən asılı olaraq, auditor hesabatında məlumat veriləcək əsas audit məsələlərinin olmamasının auditor tərəfindən müəyyən edilməsi. (İst: Paraq. A60–A63)

Sənədləşmə

18. Auditor audit sənədlərində aşağıdakıları əks etdirməlidir: ⁶ (İst: Paraq. A64)

- (a) 9-cu paragrafa əsasən müəyyən edildiyi kimi, auditordan ciddi diqqət tələb edən məsələlər və 10-cu paragrafa əsasən bu məsələlərin əsas audit məsələsi olub-olmadığının auditor tərəfindən müəyyən edilməsinin məntiqli

701 sayılı BAS, SƏRBƏST AUDİTOR HESABATINDA ƏSAS AUDİT MƏSƏLƏLƏRİ HAQQINDA MƏLUMAT VERMƏ

dəlili;

- (b) Müvafiq olduğunda, auditor hesabatında məlumat veriləcək əsas audit məsələlərinin olmadığı və ya məlumat veriləcək əsas audit məsələləri yalnız 15-ci paragrafda qeyd edilən məsələlərin olmasının auditor tərəfindən müəyyən edilməsi üçün məntiqli dəlil; və
- (c) Müvafiq olduğunda, əsas audit məsələsi kimi müəyyən edilən məsələ haqqında auditor hesabatında məlumat verməməyə dair auditorun qərarının məntiqli dəlili.

Praktik tətbiqi və digər izahedici materiallar

Bu BAS-ın əhatə dairəsi (İst: Paraq. 2)

A1. Əhəmiyyət məsələnin bu kontekstdə nisbi mahiyyəti kimi təsvir edilə bilər. Məsələnin əhəmiyyətini onun nəzərə alındığı kontekstdə auditor mühakimə edə bilər. Əhəmiyyət nisbi böyüklük, xarakter və tapşırığın predmetinə təsiri, nəzərdə tutulmuş istifadəçilərin və ya tapşırıq alanların açıq şəkildə bildirilən maraqları kimi kəmiyyət və keyfiyyət kontekstində nəzərə alına bilər. Bu faktların və şəraitlərin, o cümlədən iqtisadi subyektin idarə edilməsinə cavabdeh olan səlahiyyətli şəxslərə məlumat vermənin xarakterini və həcmi nəzərdə tutur.

6 BAS 230, "Audit sənədləri",
paraqlar 8–11 və A6

A2. Maliyyə hesabatlarının istifadəçiləri 260 sayılı BAS-ın (Yenidən baxılmış) tələblərinə əsasən auditorun iqtisadi subyektin idarə edilməsinə cavabdeh olan səlahiyyətli şəxslər ilə iki tərəfli məlumatlandırma əlaqələri çərçivəsində ən çox ətraflı müzakirə etdiyi məsələlər maraqlı göstərmişdilər ⁷ və bu əlaqələrin daha şəffaf olmasını təmin etməyi xahiş etmişdilər. Məsələn, istifadəçilər bir tam kimi maliyyə hesabatları haqqında rəyin formalaşdırılmasında auditorun əhəmiyyətli mühakiməsini başa düşməyə xüsusi maraqlı göstərmişdir, çünki onlar çox vaxt

701 sayılı BAS, SƏRBƏST AUDİTOR HESABATINDA ƏSAS AUDİT MƏSƏLƏLƏRİ HAQQINDA MƏLUMAT VERMƏ

maliyyə hesabatlarının hazırlanmasında rəhbərliyin əhəmiyyətli mühakiməsini tələb edən sahələrə aid olur.

- A3. Auditorlardan əsas audit məsələləri haqqında auditor hesabatında məlumat vermək tələbi də auditor ilə iqtisadi subyektin idarə edilməsinə cavabdeh olan səlahiyyətli şəxslər arasında bu məsələlərə dair məlumatlandırma əlaqələrini genişləndirə bilər və auditor hesabatında istinad edilən maliyyə hesabatlarında açıqlanan məlumatlara rəhbərliyin və iqtisadi subyektin idarə edilməsinə cavabdeh olan səlahiyyətli şəxslərin diqqətini artırır.
- A4. 320 sayılı BAS-da 8 izah edilir ki, auditor əsaslı şəkildə güman edə bilər ki, maliyyə hesabatlarının istifadəçiləri:
- (a) Sahibkarlıq və iqtisadi fəaliyyət sahəsində kifayət qədər biliklərə malikdir və maliyyə hesabatlarındakı məlumatları məntiqə uyğun səylə öyrənməyə hazırdır;
 - (b) Başa düşür ki, maliyyə hesabatları əhəmiyyətlik səviyyələri nəzərə alınmaqla hazırlanıb, təqdim edilib və audit aparılıb;
 - (c) Qiymətləndirmə və mühakimə əsaslı, həmçinin gələcək hadisələri nəzərə alan məbləğlərin ölçülməsi ilə bağlı qeyri-müəyyənlikləri qəbul edir; və
 - (d) Maliyyə hesabatlarındakı məlumatlar əsasında məntiqə uyğun iqtisadi qərarlar qəbul edir.

Auditor hesabatı audit aparılmış maliyyə hesabatlarına əlavə edildiyinə görə hesab edilir ki, auditor hesabatının istifadəçiləri ilə maliyyə hesabatlarının nəzərdə tutulmuş istifadəçiləri eynidir.

Əsas audit məsələləri, auditor rəyi və auditor hesabatının digər komponentləri arasında əlaqələr (İst: Paraq. 4, 12, 15)

- A5. 700 sayılı BAS (Yenidən baxılmış) maliyyə hesabatlarına dair rəyin formalaşdırılması üzrə tələblər təyin edir və təlimatlar təmin edir.⁹ Əsas audit məsələləri haqqında məlumat vermə maliyyə hesabatlarının tətbiq edilən əsas prinsiplərinə əsasən rəhbərlikdən tələb edilən və ya təqdimatın doğru olmasını təmin etmək üçün digər hallarda zəruri olan məlumatların açıqlanmasını əvəz etmir. 705 sayılı BAS-da (Yenidən baxılmış) maliyyə hesabatlarında açıqlanan məlumatların uyğunluğu və ya müvafiqliyi ilə bağlı əhəmiyyətli təhrifin olması haqqında auditorun nəticə çıxartdığı şəraitlər qeyd edilir.¹⁰
- A6. Auditor 705 sayılı BAS-a (Yenidən baxılmış) əsasən şərti müsbət və ya mənfi rəy verdiyi zaman, dəyişdirilmiş rəyin verilmə səbəbi olan məsələnin təsvirinin “Şərti müsbət (Mənfi) rəy üçün əsas” bölməsinə daxil edilməsi nəzərdə tutulmuş istifadəçilər başa düşməyə və belə şəraitlər yarandığı zaman onları müəyyən etməyə kömək edir. Bu səbəbdən belə məsələ haqqında “Əsas audit məsələləri”

701 sayılı BAS, SƏRBƏST AUDİTOR HESABATINDA ƏSAS AUDİT MƏSƏLƏLƏRİ HAQQINDA MƏLUMAT VERMƏ

bölməsində təsvir edilən digər məsələlərdən ayrı məlumat vermə onu auditor hesabatında müəyyən dərəcədə fərqləndirir.

⁷ BAS 260 (Yenidən baxılmış), “İdarəetməyə məsul şəxslərlə əlaqə”

⁸ BAS 320, “Auditin planlaşdırılmasında və həyata keçirilməsində əhəmiyyətlik, paraqraf 4

⁹ BAS 700 (Yenidən baxılmış), paraqraflar 10–15 və A1–A10

¹⁰ Bax 705 sayılı BAS (Yenidən baxılmış), paraqraf A7.

(bax paraqraf 15). 705 sayılı BAS-ın (Yenidən baxılmış) Əlavəsinə auditor şərti müsbət və ya mənfi rəy verdiyi və auditor hesabatında digər əsas audit məsələləri haqqında məlumat verilən zaman “Əsas audit məsələləri” bölməsinə girişin ifadə edilməsinə təsirin nümunələri daxil edilmişdir. Bu BAS-ın A58 paraqrafı auditor hesabatının “Şərti müsbət (Mənfi) rəy üçün əsas” bölməsində və ya “Müəssisənin fasiləsiz fəaliyyəti ilə bağlı əhəmiyyətli qeyri-müəyyənlik” bölməsində qeyd edilən məsələlərdən başqa auditor hesabatında məlumat veriləcək əsas audit məsələlərinin olmadığını auditor müəyyən etdikdə əsas audit məsələlərinin necə təqdim edilməyi əks olunur.

A7. Auditor şərti müsbət və ya mənfi rəy verdikdə, digər əsas audit məsələləri haqqında məlumat vermə nəzərdə tutulmuş istifadəçilərin auditi daha dəqiq başa düşməsi üçün əvvəlki kimi vacib olacaq və bu səbəbdən əsas audit məsələlərini müəyyən etmək tələbi tətbiq edilir. Lakin mənfi rəy auditorun təhriflərin, ayrılıqda və ya məcmu şəklində, maliyyə hesabatları üçün əhəmiyyətli və geniş olması haqqında nəticəyə gəlməsi şəraitlərində verildiyinə görə: ¹¹

- Mənfi rəyin verilməsi üçün əsas olan məsələnin (məsələlərin) əhəmiyyətindən asılı olaraq, auditor digər məsələlərin əsas audit məsələləri olmadığını müəyyən edə bilər. Belə şəraitlərdə, 15-ci paraqrafda ifadə edilən tələb tətbiq edilir (bax paraqraf A58).
- Mənfi rəy üçün əsas təşkil edən məsələ(lər) istisna olmaqla, bir və ya bir neçə məsələnin əsas audit məsələsi olmağı müəyyən olunduğu halda xüsusilə vacibdir ki, belə əsas audit məsələlərinin təsviri mənfi rəy baxımından yaranmış şəraitlərdə münasib ola bilən məsələlərə istinadən maliyyə hesabatlarının bir tam kimi daha çox etibarlı olmasını nəzərdə tutmasın (bax paraqraf A47).

A8. 706 sayılı BAS-da (Yenidən baxılmış)¹² bütün müəssisələrin maliyyə hesabatlarının auditorları üçün auditor zəruri hesab etdikdə, “İzahedici paraqraflar” və “Digər məlumatlar” bölmələrindən istifadə edərək, auditor hesabatına əlavə məlumatları

701 sayılı BAS, SƏRBƏST AUDİTOR HESABATINDA ƏSAS AUDİT MƏSƏLƏLƏRİ HAQQINDA MƏLUMAT VERMƏ

daxil etmək mexanizmlərini təyin edir. Belə hallarda bu paraqraflar auditor hesabatında “Əsas audit məsələləri” bölməsindən ayrı təqdim edilir. Məsələ əsas audit məsələsi kimi müəyyən edildikdə, belə paraqrafların istifadə olunması 13-cü paraqrafın tələblərinə əsasən əsas audit məsələsinin təsvirini əvəz etmir.¹³ 706 sayılı BAS-da (Yenidən baxılmış) əsas audit məsələləri ilə “İzahedici paraqraflar” arasındakı əlaqəyə dair həmin BAS-a əsasən əlavə təlimatlar təqdim edilir.¹⁴

Əsas audit məsələlərinin müəyyən edilməsi (İst: Paraq. 9–10)

A9. Əsas audit məsələlərinin müəyyən edilməsində auditorun qərar qəbul etmə prosesi cari dövr üzrə maliyyə hesabatlarının auditində hansı məsələlərin ən vacib olduğu haqqında auditorun mühakiməsinə əsasən, iqtisadi subyektin idarə edilməsinə cavabdeh olan səlahiyyətli şəxslərin nəzərinə çatdırılmış məsələlərdən az qismini seçmək üçün nəzərdə tutulmuşdur.

A10. Auditor tərəfindən əsas audit məsələlərinin müəyyən edilməsi hətta müqayisəli maliyyə hesabatları təqdim olunduqda belə (məs. hətta auditor rəyi maliyyə hesabatlarının təqdim edildiyi hər dövrə aid olduqda belə), cari dövr üzrə maliyyə hesabatlarının auditində ən vacib olan məsələlərlə məhdudlaşır.¹⁵

¹¹ BAS 705 (Yenidən baxılmış), paraqraf 8

¹² BAS 706 (Yenidən baxılmış), “Sərbəst auditor hesabatında izahedici paraqraflar və digər məlumatlar”

¹³ Bax BAS 706 (Yenidən baxılmış) paraqraflar 8(b) və 10(b).

¹⁴ BAS 706 (Yenidən baxılmış), paraqraflar A1–A3

¹⁵ Bax BAS 710, “Müqayisəli məlumatlar – müvafiq rəqəmlər və müqayisəli maliyyə hesabatları”.

701 sayılı BAS, SƏRBƏST AUDİTOR HESABATINDA ƏSAS AUDİT MƏSƏLƏLƏRİ HAQQINDA MƏLUMAT VERMƏ

A11. Baxmayaraq ki, auditor əsas audit məsələlərini cari dövr üzrə maliyyə hesabatlarının auditi üçün müəyyən edir, bu standart isə auditordan əvvəlki dövrlərin auditor hesabatına daxil edilmiş əsas audit məsələlərini təzələmək tələb etmir, bununla belə, əvvəlki dövr üzrə maliyyə hesabatlarının auditi aparılan zaman əsas audit məsələsi olan məsələnin cari dövr üzrə maliyyə hesabatların auditindəki əsas audit məsələsi olmaqda davam edib-etmədiyini nəzərə almaq auditor üçün məqsədəuyğun ola bilər.

Auditordan ciddi diqqət tələb edən məsələlər (İst: Paraq. 9)

A12. "Auditorun ciddi diqqəti" anlayışı qəbul edir ki, audit risk əsaslıdır və maliyyə hesabatlarının əhəmiyyətli təriflər risklərinin müəyyən edilməsini və qiymətləndirilməsini, bu risklərə cavab verən audit prosedurlarının layihələndirilməsini və həyata keçirilməsini, auditor rəyi üçün kifayət və müvafiq olan audit sübutlarının əldə edilməsini diqqət mərkəzinə qoyur. Müddəalar səviyyəsində əhəmiyyətli təhriflərin qiymətləndirilmiş riski nə qədər çox olarsa, konkret hesab üzrə qalıq, əməliyyatlar və ya məlumatların açıqlanması üçün audit prosedurlarının planlaşdırılması və həyata keçirilməsində və onların nəticələrinin qiymətləndirilməsində adətən o qədər çox mühakimə tələb olunur. Əlavə audit prosedurları layihələndirildikdə auditor riski nə qədər yüksək qiymətləndirərsə, auditor o qədər də daha inandırıcı audit sübutları əldə etməlidir.¹⁶ Riskin daha yüksək qiymətləndirilməsinə görə daha inandırıcı audit sübutları əldə edildikdə, auditor sübutlarını sayını artırmağa bilər və ya daha münasib və ya, məsələn, sübutların üçüncü tərəflərdən əldə edilməsinə daha çox diqqət yetirməklə yaxud bir neçə müstəqil mənbədən təsdiqləyici sübutlar əldə etməklə, daha etibarlı olan sübutlar əldə edə bilər.¹⁷

A13. Nəticə etibarlı ilə, müvafiq kifayət audit sübutlarının əldə edilməsini auditor üçün çətinləşdirən və ya maliyyə hesabatlarına dair rəyin formalaşdırılmasında auditor üçün çətinləşdirən məsələlər auditor tərəfindən əsas audit məsələlərinin müəyyən edilməsində xüsusilə münasib ola bilər.

A14. Auditordan ciddi diqqət tələb edən sahələr çox vaxt maliyyə hesabatlarının mürəkkəbliyi olan və rəhbərliyin mühakiməsi tələb edilən sahələrinə aid olur və bu səbəbdən çox vaxt auditorun çətin və ya mürəkkəb mühakiməsi tələb edilir. Öz növbəsində bu çox vaxt auditorun ümumi strategiyasına, vəsaitlərin yerləşdirilməsinə və belə məsələlərlə bağlı audit çərçivəsində yerinə yetirilən işlərin həcminə təsir edir. Bu, məsələn, audit tapşırığında daha təcrübəli əməkdaşların iştirak etmə səviyyəsinə və ya audit şirkətinin əməkdaşları olan və ya bu sahələrdə işi görmək üçün audit şirkətinin cəlb etdiyi, mühasibat uçotunun və ya auditin

701 sayılı BAS, SƏRBƏST AUDİTOR HESABATINDA ƏSAS AUDİT MƏSƏLƏLƏRİ HAQQINDA MƏLUMAT VERMƏ

xüsusi sahələrində səriştəsi olan şəxslərin yaxud ekspert auditorun cəlb edilməsinə təsir edə bilər.

A15. Müxtəlif BAS-lara əsasən iqtisadi subyektin idarə edilməsinə cavabdeh olan səlahiyyətli şəxslərlə və auditordan ciddi diqqət tələb edən sahələrə aidiyyəti olan digər şəxslərlə məlumat mübadiləsi tələb edilə bilər. Məsələn:

- 260 sayılı BAS-ın (Yenidən baxılmış) tələblərinə əsasən, auditor audit apararı zaman əhəmiyyətli çətinliklərə rast gəlindi halda, onlar haqqında iqtisadi subyektin idarə edilməsinə cavabdeh olan səlahiyyətli şəxslərlə məlumat verməlidir.¹⁶ BAS-lar, məsələn, aşağıdakılara dair çətinliklərin yaranma ehtimalına yol verir:
 - o Əlaqəli tərəflərlə əməliyyatlar,¹⁷ xüsusilə əlaqəli tərəf ilə əməliyyatın bütün digər aspektlərinin (qiymət istisna olmaqla) əlaqəli olmayan tərəflər arasında oxşar əməliyyatın aspektləri ilə eyni olmasının audit sübutlarını auditor tərəfindən əldə etmək imkanının məhdudiyətləri.

¹⁶ BAS 330, "Qiymətləndirilmiş risklərə qarşı auditorların cavab tədbirləri", paraqraf 7(b)

¹⁷ BAS 330, paraqraf A19

¹⁸ BAS 260 (Yenidən baxılmış), paraqraflar 16(b) və A21

¹⁹ BAS 550, "Əlaqəli tərəflər", paraqraf A42

701 sayılı BAS, SƏRBƏST AUDİTOR HESABATINDA ƏSAS AUDİT MƏSƏLƏLƏRİ HAQQINDA MƏLUMAT VERMƏ

- o Qrup auditinin aparılması ilə bağlı məhdudiyətlər, məsələn, qrup auditorunun heyətinin məlumatlardan istifadə etmək imkanı məhdudlaşdırılan hallarda.²⁰
- 220 sayılı BAS-da tapşırıq üzrə tərəfdaş üçün çətin və ya mübahisəli məsələlər üzrə müvafiq konsultasiyaların verilməsinə dair tələblər təyin edilir.²¹ Məsələn, auditor əhəmiyyətli texniki məsələ üzrə audit şirkətinin daxilində və ya kənarında başqa şəxslərlə konsultasiyalar keçirə bilər, bu da belə məsələnin əsas audit məsələsi olmasını bildirir. Tapşırıq üzrə tərəfdaşdan həmçinin tələb edilə bilər ki, digər məsələlərlə yanaşı audit tapşırığı yerinə yetirilən zaman yaranan digər əhəmiyyətli məsələləri də audit tapşırığının keyfiyyətinə nəzarət üzrə müşahidəçi-ekspert ilə müzakirə etsin.²²

Auditorun ciddi diqqəti tələb edilən məsələlərin müəyyən edilməsində mülahizələr (İst: Paraq. 9)

A16. Planlaşdırma mərhələsində auditor audit keçirilən zaman auditorun ciddi diqqətini tələb etmə ehtimalı olan və bu səbəbdən əsas audit məsələləri ola bilən məsələləri üzrə ilkin fikir tərtib edə bilər. Auditor 260 sayılı BAS-ın (Yenidən baxılmış) tələblərinə əsasən auditin planlaşdırılmış həcmi və müddətləri müzakirə edən zaman, bunu iqtisadi subyektin idarə edilməsinə cavabdeh olan səlahiyyətli şəxslərin nəzərinə çatdırıla bilər. Lakin əsas audit məsələlərinin auditor tərəfindən müəyyən edilməsi audit nəticələrinə və ya audit aparılan zaman əldə edilmiş sübutlara əsaslanıla bilər.

A17. 9-cu paraqrafta auditorun ciddi diqqətini tələb etmiş məsələlərin auditor tərəfindən müəyyən edilməsində nəzərə alınması tələb edilən müəyyən amillər qeyd olunur. Bu mülahizələr çox vaxt maliyyə hesabatlarında açıqlanan məsələlər ilə bağlı olan, iqtisadi subyektin idarə edilməsinə cavabdeh olan səlahiyyətli şəxslərin nəzərinə çatdırılan məsələlərin xarakterinə aiddir və maliyyə hesabatlarının auditinin nəzərdə tutulmuş istifadəçilər üçün xüsusi maraq kəsb edə bilən sahələrini əks etdirmək üçün nəzərdə tutulmuşdur. Bu mülahizələrin tələb edilmə faktı onlara aid olan məsələlərin həmişə əsas audit məsələləri olmasını nəzərdə tutmur; çox güman ki, belə xüsusi mülahizələrə aid olan məsələlər yalnız 10-cu paraqrafa əsasən audit aparılan zaman ən çox əhəmiyyət kəsb etmələri müəyyən olduğu halda əsas audit məsələsi olur. Mülahizələrin qarşılıqlı əlaqələri ola bildiyinə görə (məs., 9 (b)-(c) paraqraflarında təsvir edilən şəraitlərə aid məsələlər əhəmiyyətli risklər kimi də müəyyən edilə bilər) iqtisadi subyektin idarə edilməsinə cavabdeh olan səlahiyyətli şəxslərin nəzərinə çatdırılmış məsələyə bir neçə mülahizənin aid edilməsi auditor tərəfindən belə məsələnin əsas audit məsələsi kimi müəyyən

701 sayılı BAS, SƏRBƏST AUDİTOR HESABATINDA ƏSAS AUDİT MƏSƏLƏLƏRİ HAQQINDA MƏLUMAT VERMƏ

edilmə ehtimalını artırır bilər.

A18.9-cu paraqrafta göstərilən konkret mülahizələrdən əlavə auditorun ciddi diqqəti tələb edilən və bu səbəbdən 10-cu paraqrafa əsasən əsas audit məsələləri kimi müəyyən edilən, iqtisadi subyektin idarə edilməsinə cavabdeh olan səlahiyyətli şəxslərin nəzərinə çatdırılan digər məsələlər ola bilər. Bu məsələlərə, məsələn, maliyyə hesabatlarında açıqlanması tələb edilməyən, aparılmış audite aid məsələlər aid ola bilər. Məsələn, müddət ərzində yeni İT sisteminin tətbiq edilməsi (və ya mövcud İT sistemində edilən əhəmiyyətli dəyişiklər) auditorun ciddi diqqəti tələb edilən sahə ola bilər, xüsusilə də belə dəyişiklik ümumi audit strategiyasına əhəmiyyətli təsir etdiyi və ya əhəmiyyətli risklə bağlı olduğu halda (məs., sistemdə gəlirin təsdiqlənməsinə təsir edən dəyişikliklər).

²⁰ BAS 600, "Xüsusi mülahizələr – qrup maliyyə hesabatlarının auditi (o cümlədən bölmə auditorlarının işi), paraqraf 49(d)

²¹ BAS 220, "Maliyyə hesabatları auditinin keyfiyyətinə nəzarət", paraqraf 18

²² BAS 220, paraqraf 19

701 sayılı BAS, SƏRBƏST AUDİTOR HESABATINDA ƏSAS AUDİT MƏSƏLƏLƏRİ HAQQINDA MƏLUMAT VERMƏ

Qiymətləndirilmiş yüksək əhəmiyyətli təhrif riski sahələri və ya 315 sayılı BAS-a (Yenidən baxılmış) (İst: Paraq. 9(a)) əsasən müəyyən edilmiş əhəmiyyətli risklər

A19.260 sayılı BAS-ın (Yenidən baxılmış) tələblərinə əsasən auditor müəyyən etdiyi əhəmiyyətli risklər haqqında iqtisadi subyektin idarə edilməsinə cavabdeh olan səlahiyyətli şəxslərinə məlumat verməlidir.²³ 260 sayılı BAS-ın (Yenidən baxılmış) A13-cü paragrafında izah edilir ki, auditor qiymətləndirilmiş yüksək əhəmiyyətli təhrif risklər sahələri ilə bağlı hansı tədbirlərin görülməsini planlaşdırdığı haqqında da iqtisadi subyektin idarə edilməsinə cavabdeh olan səlahiyyətli şəxslərə məlumat verə bilər.

A20.315 sayılı BAS-da (Yenidən baxılmış) əhəmiyyətli riski auditorun mühakiməsində audit çərçivəsində xüsusi baxılması tələb edilən müəyyən edilmiş və qiymətləndirilmiş əhəmiyyətli təhrif riski kimi müəyyən edir. Rəhbərliyin əhəmiyyətli mühakimə və əhəmiyyətli qeyri-adi əməliyyatlar sahələri çox vaxt əhəmiyyətli risklər kimi müəyyən edilə bilər. Bu səbəbdən əhəmiyyətli risklər çox vaxt auditorun xüsusi diqqəti tələb edilən sahələrdir.

A21. Lakin, bu, bütün əhəmiyyətli risklərə aid olmaya bilər. Məsələn, 240 sayılı BAS-da təxmin edilir ki, gəlirlərin təsdiqlənməsində dələduzluq riskləri var və auditordan belə qiymətləndirilmiş əhəmiyyətli təhrif risklərinə dələduzluğa görə əhəmiyyətli risk kimi baxılması tələb edilir.²⁴ Bundan əlavə, 240 sayılı BAS-da qeyd olunur ki, rəhbərliyin nəzarət vasitələrinə diqqət verməyib gördüyü tədbirlərin təxmin edilə bilməyən xarakterinə görə bu, dələduzluğa görə əhəmiyyətli təhrif riskini təşkil edir və beləliklə, əhəmiyyətli riskdir.²⁵ Xarakterindən asılı olaraq, bu risklər auditordan ciddi diqqət tələb edə bilməz və bu səbəbdən 10-cu paragrafa əsasən auditor tərəfindən əsas audit məsələləri müəyyən edilən zaman nəzərə alınmır¹⁰.

A22.315 sayılı BAS-da (Yenidən baxılmış) izah edilir ki, audit aparılan zaman əlavə audit sübutları əldə edildikcə, əhəmiyyətli təhrif risklərinin müddəalar səviyyəsində auditor tərəfindən qiymətləndirilməsi dəyişə bilər.²⁶ Maliyyə hesabatlarının müəyyən sahəsinə istinadən auditor tərəfindən risklərin qiymətləndirilməsinə yenidən baxılması və planlaşdırılmış audit prosedurlarının yenidən qiymətləndirilməsi (məs., auditor yanaşmasında əhəmiyyətli dəyişiklik, məsələn, auditor tərəfindən risklərin qiymətləndirilməsi müəyyən nəzarət vasitələrinin effektiv işləməsinin nəzərdə tutulmasına əsaslandığı, lakin auditorun onların audit aparılan müddətdə effektiv işləməsinə dair sübut əldə etdiyi halda, xüsusilə, qiymətləndirilmiş yüksək əhəmiyyətli təhrif riski olan sahədə) nəticəsində sahə auditorun ciddi diqqəti tələb edən kimi müəyyən edilə bilər.

Maliyyə hesabatlarının rəhbərliyin əhəmiyyətli mühakiməsi tətbiq edilən sahələrinə aid auditorun əhəmiyyətli mühakimələri, o cümlədən qeyri-müəyyənlik səviyyəsi

701 sayılı BAS, SƏRBƏST AUDİTOR HESABATINDA ƏSAS AUDİT MƏSƏLƏLƏRİ HAQQINDA MƏLUMAT VERMƏ

yüksək müəyyən edilmiş uçot qiymətləri, (İst: Paraq. 9(b))

A23.260 sayılı BAS-a (Yenidən baxılmış) əsasən auditor, uçot qaydaları, ilkin uçot və maliyyə hesabatlarında açıqlanan məlumatlar da daxil olmaqla, müəssisədə mühasibat uçotunun aparılma praktikasının əhəmiyyətli kəmiyyət aspektlərinə dair öz fikirlərini iqtisadi subyektin idarə edilməsinə cavabdeh olan səlahiyyətli şəxslərin nəzərinə çatdırmalıdır.²⁷ Bir çox hallarda bu, auditorun ciddi diqqətini tələb edən sahələr ola bilən çox vacib ilkin uçota və məlumatların müvafiq qaydada açıqlanmasına aiddir və həmçinin əhəmiyyətli risklər kimi də müəyyən edilə bilər.

²³ BAS 260 (Yenidən baxılmış), paraqraf 15

²⁴ BAS 240, "Maliyyə hesabatlarının auditi zamanı dələduzluqla bağlı auditorun məsuliyyəti", paraqraf 26–27

²⁵ BAS 240, paraqraf 31

²⁶ BAS 315 (Yenidən baxılmış), paraqraf 31

²⁷ BAS 260 (Yenidən baxılmış), paraqraf 16(a)

701 sayılı BAS, SƏRBƏST AUDİTOR HESABATINDA ƏSAS AUDİT MƏSƏLƏLƏRİ HAQQINDA MƏLUMAT VERMƏ

A24. Lakin, maliyyə hesabatlarının istifadəçiləri əhəmiyyətli risk kimi müəyyən edilməyə bilən, 540 sayılı BAS-a əsasən uçot qiymətinin qeyri-müəyyənlik səviyyəsi yüksək müəyyən edilmiş ilkin uçota xüsusi maraq göstərmişdir. Bundan əlavə, belə uçot qiymətləndirmələri rəhbərliyin mühakiməsindən çox asılıdır və çox vaxt maliyyə hesabatlarının ən mürəkkəb sahələri olur və rəhbərliyin eksperti ilə auditor ekspertinin işə cəlb olunmasını tələb edə bilər. İstifadəçilər həmçinin qeyd etmişdir ki, maliyyə hesabatlarına əhəmiyyətli dərəcədə təsir edən mühasibat uçotu qaydaları (və bu qaydalara edilən əhəmiyyətli dəyişikliklər) onların maliyyə hesabatlarını başa düşməsi üçün əhəmiyyətlidir, xüsusilə müəssisədə mövcud olan praktika sənayedə tətbiq edilən praktikaya uyğun olmadığı hallarda.

Müddət ərzində baş vermiş əhəmiyyətli hadisələrin və əməliyyatların audite təsiri (İst: Paraq. 9(c))

A25. Maliyyə hesabatlarına və ya audite əhəmiyyətli dərəcədə təsir edən hadisələr yaxud əməliyyatlar auditorun ciddi diqqət sahələri ola bilər və əhəmiyyətli risklər kimi müəyyən edilə bilər. Məsələn, auditin müxtəlif mərhələlərində auditor ilə rəhbərlik və iqtisadi subyektin idarə edilməsinə cavabdeh olan səlahiyyətli şəxsləri arasında əlaqəli tərəflər ilə əhəmiyyətli əməliyyatların və ya müəssisənin adı təsərrüfat fəaliyyətindən kənar olan yaxud digər səbəblərdən qeyri-adi görünən əhəmiyyətli əməliyyatların maliyyə hesabatlarına təsiri haqqında təfərrüatlı müzakirələr ola bilər.²⁹ Rəhbərlik belə əməliyyatların təsdiqlənməsinə, ölçülməsinə, təqdim edilməsinə və ya açıqlanmasına dair auditorun ümumi strategiyasına əhəmiyyətli təsir edə bilən çətin və ya mürəkkəb mühakimələr tətbiq edə bilər.

A26. Rəhbərliyin fərziyyələrinə və ya mühakimələrinə təsir edən iqtisadi, mühasibat uçotunda, qanunvericilikdə, sənayedə və digər əhəmiyyətli dəyişikliklər auditorun audite ümumi yanaşmasına da təsir edə bilər və nəticədə auditorun ciddi diqqətini tələb edən məsələ yarana bilər.

Ən əhəmiyyətli məsələlər (İst: Paraq. 10)

A27. Auditorun ciddi diqqəti tələb edilən məsələlər həmçinin iqtisadi subyektin idarə edilməsinə cavabdeh olan səlahiyyətli şəxslərlə əhəmiyyətli şəkildə əlaqələrin saxlanması ilə nəticələnə bilər. Auditorun ciddi diqqəti tələb edilən məsələlər haqqında iqtisadi subyektin idarə edilməsinə cavabdeh olan səlahiyyətli şəxslər ilə məlumatlandırma əlaqələrinin xarakteri və həcmi çox vaxt auditdə hansı məsələlərin ən çox əhəmiyyət kəsb etməsini bildirir. Məsələn, auditorun iqtisadi subyektin idarə edilməsinə cavabdeh olan səlahiyyətli şəxslər ilə auditorun və ya

701 sayılı BAS, SƏRBƏST AUDİTOR HESABATINDA ƏSAS AUDİT MƏSƏLƏLƏRİ HAQQINDA MƏLUMAT VERMƏ

rəhbərliyin əhəmiyyətli mühakiməsinin predmeti olan mühasibat uçotunun əhəmiyyətli qaydalarının tətbiq edilməsi kimi daha çətin və mürəkkəb məsələlər üzrə daha təfərrüatlı, tez-tez təkrarlanan və ya fəal əlaqələri ola bilər.

A28. “Ən əhəmiyyətli məsələlər” anlayışı müəssisə və aparılmış audit kontekstində tətbiq edilə bilər. Əslində, auditor tərəfindən əsas audit məsələlərinin müəyyən edilməsi və nəzərə çatdırılması auditə aid xüsusi məsələləri müəyyən etmək və auditdə digər məsələlərə nisbətən onların vacibliyi haqqında mühakimə vermək üçün nəzərdə tutulub.

A29. İqtisadi subyektin idarə edilməsinə cavabdeh olan səlahiyyətli şəxslərin nəzərinə çatdırılmış məsələnin əhəmiyyətliliyini və belə məsələnin əsas audit məsələsi olub-olmadığını müəyyən etmək üçün münasib ola bilən digər mülahizələrə aşağıdakılar aiddir :

²⁸ Bax 540 sayılı BAS “Uçot qiymətləndirmələrinin, o cümlədən ədalətli dəyər qiymətləndirmələrinin və əlaqəli açıqlamaların auditi”, paragraf 10–11.

²⁹ Bax 260 sayılı BAS (Yenidən baxılmış), paragraflar 16(a), 16(c) və A22, və Əlavə 2.

701 sayılı BAS, SƏRBƏST AUDİTOR HESABATINDA ƏSAS AUDİT MƏSƏLƏLƏRİ HAQQINDA MƏLUMAT VERMƏ

- Nəzərdə tutulmuş istifadəçilərin maliyyə hesabatlarının bir tam kimi başa düşməsi üçün məsələnin vacibliyi, xüsusilə maliyyə hesabatları üçün onun əhəmiyyətliliyi.
- Bu məsələyə aid olan müvafiq mühasibat uçotu qaydalarının xarakteri və ya bu sənayedə olan digər müəssisələrlə müqayisədə müvafiq qaydaların rəhbərlik tərəfindən seçiminin mürəkkəblik yaxud subyektivlik səviyyəsi.
- Dələduzluq və ya səhv nəticəsində yaranan düzəldilmiş və ya yığılmış düzəliş edilməmiş təhriflər olduğu halda, onların keyfiyyət yaxud kəmiyyət baxımından xarakteri və əhəmiyyətliliyi.
- Audit çərçivəsində məsələyə baxmaq üçün tələb edilən səylərin xarakteri və həcmi, o cümlədən:
 - o Məsələni öyrənmək üçün və ya sözügedən proseduraların nəticələrini qiymətləndirmək üçün tələb edilən xüsusi bacarıqlar və ya biliklər tələb olunduğu halda, onların səviyyəsi.
 - o Tapşırıq qrupuna dair kənar şəxslərin məsələ ilə bağlı verdiyi konsultasiyaların.
- Audit prosedurlarının tətbiqində, belə prosedurların nəticələrinin qiymətləndirilməsində və auditor rəyinin əsaslandırılması üçün müvafiq və etibarlı sübutların əldə edilməsində, xüsusilə də auditorun mühakimələri daha subyektiv olduqda, çətinliklərin xarakteri və dərəcəsi.
- Məsələyə aid olan, müəyyən edilən müvafiq çatışmazlıqların ciddiliyi.
- Məsələnin bir neçə ayrı, lakin bir-biri ilə əlaqəli audit mülahizələrinə aid olub-olmaması. Məsələ, uzun müddətli müqavilələrə əsasən gəlirlərin təsdiqlənməsi, məhkəmə çəkişməsi və ya digər gözlənilməz hallar ilə bağlı auditorun ciddi diqqəti tələb edilə bilər və onlar digər uçot qiymətləndirmələrinə təsir edə bilər.

A30. Cari dövr üzrə maliyyə hesabatlarının auditində auditorun ciddi diqqətini tələb edən məsələlərin hansıların və neçəsinin ən əhəmiyyətli olmasının müəyyən edilməsi peşəkar mühakimə predmetidir. Auditor hesabatına daxil ediləcək bir sıra əsas audit məsələlərinə müəssisənin ölçüsü və mürəkkəbliyi, biznesin xarakteri və mühit, və audit tapşırığının faktları və şəraitləri təsir edə bilər. Ümumiyyətlə, əsas audit məsələləri kimi nə qədər çox məsələ ilkin olaraq müəyyən edilərsə, o qədər çox ehtimal var ki, auditor bu məsələlərin hər birinin "əsas audit məsələsi" tərifinə cavab verib-vermədiyini yenidən nəzərdən keçirməlidir. Əsas audit məsələlərinin

701 sayılı BAS, SƏRBƏST AUDİTOR HESABATINDA ƏSAS AUDİT MƏSƏLƏLƏRİ HAQQINDA MƏLUMAT VERMƏ

çox uzun siyahıları audit üçün belə məsələlərin ən vacib olması anlayışına zidd ola bilər.

Əsas audit məsələləri haqqında məlumat vermə

Auditor hesabatında ayrı "Əsas audit məsələləri" bölməsi (İst: Paraq. 11)

A31. "Əsas audit məsələləri" bölməsinin auditor hesabatına yaxın yerləşdirilməsi belə məlumatın vacibliyini vurğulaya bilər və tapşırığa aid məlumatın nəzərdə tutulmuş istifadəçilər üçün subyektiv dəyərini təsdiqləyə bilər.

A32. "Əsas audit məsələləri" bölməsində ayrı-ayrı məsələlərin təqdim etmə ardıcılığı peşəkar mühakimənin predmetidir. Məsələn, belə məlumatlar auditorun mühakiməsinə əsasən nisbi vaciblik ardıcılığı ilə təqdim edilə bilər və ya məsələlərin maliyyə hesabatlarında açıqlandığı ardıcılığa uyğun ola bilər. 11-ci paraqrafa əsasən yarımşərtlövhələri daxil etmək tələbi məsələlərin əlavə fərqləndirilməsi üçün nəzərdə tutulmuşdur.

A33. Müqayisəli maliyyə məlumatları təqdim olunduqda, "Əsas audit məsələləri" bölməsinin giriş xülasəsi təsvir edilmiş əsas audit məsələlərin yalnız cari dövr üzrə maliyyə hesabatlarının auditinə aid olması və bu maliyyə hesabatlarının əhatə etdiyi konkret dövrə (məs., "31 dekabr 20x1-ci il tarixində bitən il üzrə") istinad daxil edə bilməsi faktına diqqət yönəltmək üçün uyğunlaşdırılır.

Ayrı-ayrı əsas audit məsələlərinin təsvirləri (İst: Paraq. 13)

A34. Əsas audit məsələsinin təsvirinin müvafiqliyi peşəkar mühakimə predmetidir. Əsas audit məsələsinin təsviri nəzərdə tutulmuş istifadəçilərə bu məsələnin audit zamanı niyə ən çox əhəmiyyət kəsb edən məsələlərdən biri olmasını və bu məsələnin audit zamanı necə öyrənilməsinə başa düşməyə imkan vermək üçün qısa və balanslaşdırılmış izah vermək üçün nəzərdə tutulmuşdur. İxtisaslaşdırılmış texniki audit terminlərinin istifadə olunmasının məhdudlaşdırılması da audit haqqında kifayət qədər bilikləri olmayan nəzərdə tutulmuş istifadəçilərə audit aparılan zaman auditorun konkret məsələlərə diqqətinin yönəldilməsinin əsaslarını başa düşməyə imkan verir. Auditorun verdiyi məlumatların xarakteri və həcmi müvafiq tərəflərin vəzifələri baxımından balanslaşdırılması nəzərdə tutulur (yəni, auditor faydalı məlumatları qısa və başa düşülən formada təqdim edir və müəssisə haqqında ilkin məlumatın lazımsız mənbəyi olmur).

A35. İlkin məlumat müəssisə tərəfindən digər şərtlərlə açıq şəkildə yerləşdirilməyən, müəssisə haqqında hər hansı məlumatlardır (məs, maliyyə hesabatlarına və ya

701 sayılı BAS, SƏRBƏST AUDİTOR HESABATINDA ƏSAS AUDİT MƏSƏLƏLƏRİ HAQQINDA MƏLUMAT VERMƏ

auditor hesabatının tarixinə mövcud olan digər məlumatlara daxil edilməyən yaxud rəhbərliyin və ya iqtisadi subyektin idarə edilməsinə cavabdeh olan səlahiyyətli şəxslərin digər şifahi yaxud yazılı məlumatlarında, məs., maliyyə məlumatlarının qabaqcadan elan edilməsi və ya investorların brifinqləri, qeyd edilən). Belə məlumata görə müəssisənin rəhbərliyi və iqtisadi subyektin idarə edilməsinə cavabdeh olan səlahiyyətli şəxslər məsuliyyət daşıyır.

A36. Müəssisə haqqında ilkin məlumatları münasib olmayan şəkildə təqdim edən əsas audit məsələsinin təsvir edilməsinə yol verməməyə çalışmaq auditor üçün məqsədəuyğundur. Əsas audit məsələsinin təsviri özlüyündə adətən müəssisə haqqında ilkin məlumat deyil, çünki o məsələni audit baxımından təsvir edir. Lakin məsələnin niyə audit üçün ən əhəmiyyətli məsələlərdən biri hesab edilməsini və buna görə əsas audit məsələsi kimi müəyyən edilməsini, və məsələnin audit aparılan zaman necə baxılmasını izah etmək üçün auditor əlavə məlumatları daxil etməyi zəruri hesab edə bilər, o şərtlə ki, belə məlumatların açıqlanması qanunla və ya normativ aktla qadağan edilməsin. Auditor belə məlumatların zəruri olmasını müəyyən etdikdə, ilkin məlumatların auditor tərəfindən auditor hesabatında vermək əvəzinə, auditor rəhbərliyə və ya iqtisadi subyektin idarə edilməsinə cavabdeh olan səlahiyyətli şəxslərə əlavə məlumatları açıqlamağı təklif edə bilər.

A37. Məsələnin auditor hesabatında daxil ediləcəyini nəzərə alaraq, rəhbərlik və ya iqtisadi subyektin idarə edilməsinə cavabdeh olan səlahiyyətli şəxslər maliyyə hesabatlarında və ya illik hesabatın əsas audit məsələsinə aid olan başqa bölməsində yeni və ya genişləndirilmiş məlumatların açıqlanması haqqında qərar qəbul edə bilər. Belə yeni və ya genişləndirilmiş məlumatlar, məsələn, uçot qiymətləndirmələrində istifadə edilən əsas fərziyyələrin həssaslığı haqqında və ya maliyyə hesabatlarının tətbiq edilə bilən əsas prinsipləri üzrə münasib alternativlər mövcud olduqda, müəssisə tərəfindən konkret mühasibat uçotu praktikasının və ya qaydalarının əsaslandırılması haqqında daha təfərrüatlı məlumatlar vermək məqsədilə açıqlana bilər.

A38. Maliyyə hesabatlarına dair auditor rəyinin 720 sayılı BAS-da ³⁰ qeyd edilən digər məlumatları əhatə etməməsinə baxmayaraq, əsas audit məsələsinin təsvirini ifadə etdikdə, auditor bu məlumatları və ya müəssisənin məlumat verdiyi və açıq şəkildə mövcud olduğu digər məlumatları yaxud başqa etibarlı mənbələri nəzərə ala bilər.

3

0 BAS 720, "Auditi aparılmış maliyyə hesabatlarını əks etdirən sənədlərdəki digər məlumatlar üzrə auditorun məsuliyyəti"

701 sayılı BAS, SƏRBƏST AUDİTOR HESABATINDA ƏSAS AUDİT MƏSƏLƏLƏRİ HAQQINDA MƏLUMAT VERMƏ

A39. Audit aparılan zaman hazırlanmış audit sənədləri də əsas audit məsələsinin təsvirini ifadə etdikdə, auditor üçün faydalı ola bilər. Məsələn, iqtisadi subyektin idarə edilməsinə cavabdeh olan səlahiyyətli şəxslər ilə yazışmalar və ya sənədlərdə rəsmiləşdirilmiş şifahi danışıqlar auditor tərəfindən məlumatların auditor hesabatında daxil edilməsi üçün yararlı əsas təşkil edir. Bunun səbəbi 230 sayılı BAS-a əsasən audit sənədlərinin audit aparılan zaman yaranan əhəmiyyətli məsələlərin, onlara dair çıxarılan nəticələrin və belə nəticələr çıxarılan zaman edilən əhəmiyyətli peşəkar mühakimələrin əks etdirilməsi nəzərdə tutulması və həyata keçirilmiş audit prosedurlarının xarakterinin, müddətlərinin və həcmnin, belə prosedurların nəticələrinin və əldə edilən audit sübutlarının qeydə alınması üçün nəzərdə tutulmasıdır. Belə sənədlər məsələnin əhəmiyyətini izah edən əsas audit məsələlərinin təsvirini işləyib hazırlamaqda və 18-ci paragrafın tələbini tətbiq etməkdə auditora kömək edə bilər.

Məsələnin maliyyə hesabatlarında açıqlanmasına edilən istinad (İst: Paraq. 13)

A40. 13(a)-(b) paragraflara əsasən məsələnin auditor tərəfindən audit çərçivəsində ən çox əhəmiyyət kəsb edən hesab edilməsinin səbəbini və bu məsələnin audit zamanı necə öyrənildiyini izah etmək üçün əsas audit məsələlərinin hər birinin təsviri tələb edilir. Müvafiq olaraq, əsas audit məsələlərinin təsviri maliyyə hesabatlarında açıqlandıqlarının yalnız təkrarlanması deyil. Lakin, aidiyyəti olan hər hansı bir açıqlanmış məlumata edilən istinad nəzərdə tutulmuş istifadəçilərə maliyyə hesabatlarının hazırlanmasında rəhbərliyin bu məsələni necə öyrəndiyini daha yaxşı başa düşməyə imkan verir.

A41. Açıqlanmış müvafiq məlumat(lar)dan başqa, auditor diqqətini onların əsas aspektlərinə yönəldə bilər. Konkret məsələnin cari dövr üzrə maliyyə hesabatlarına necə təsir etməsinə dair konkret aspektlərin və ya amillərin rəhbərlik tərəfindən açıqlanma dərəcəsi nəzərdə tutulmuş istifadəçilərin məsələnin nə üçün əsas audit məsələsi olmasını başa düşmələri üçün auditora audit çərçivəsində məsələnin necə öyrənildiyinin konkret aspektlərini dəqiq müəyyən etməyə kömək edə bilər. Məsələn:

- Müəssisə uçot qiymətləndirmələri haqqında mükəmməl açıqlama daxil etdiyi zaman, məsələnin nə üçün audit aparılarkən ən çox əhəmiyyət kəsb edən məsələlərdən biri olmasının və məsələnin audit zamanı necə öyrənildiyinin izah edilməsi çərçivəsində, auditor diqqətini əsas fərziyyələrin açıqlanmasına, mümkün olan nəticələrin diapazonunun açıqlanmasına və qiymətləndirmə qeyri-müəyyənliyinin və ya ən vacib qiymətləndirmə dəyərlərinin əsas mənbələrinə aid olan keyfiyyət və kəmiyyətə dair açıqlanan

701 sayılı BAS, SƏRBƏST AUDİTOR HESABATINDA ƏSAS AUDİT MƏSƏLƏLƏRİ HAQQINDA MƏLUMAT VERMƏ

digər məlumatlara yönəldə bilər.

- Auditor 570 sayılı BAS-a (Yenidən baxılmış) əsasən müəssisənin fəaliyyətini fasiləsiz davam etdirmək imkanında əhəmiyyətli şübhə yarada bilən hadisələrlə və ya şəraitlərlə bağlı əhəmiyyətli qeyri-müəyyənliyin olmadığına dair nəticəyə gəldiyi zaman, buna baxmayaraq, auditor müəyyən edə bilər ki, 570 sayılı BAS (Yenidən baxılmış) üzrə auditorun yerinə yetirdiyi işdən irəli gələn belə nəticəyə aid olan bir və ya bir neçə məsələ əsas audit məsələləridir. Belə hallarda, belə əsas audit məsələlərinin auditor hesabatında auditor tərəfindən təsvir edilməsi maliyyə hesabatlarında açıqlanan, müəyyən edilmiş hadisələrin və ya şəraitlərin aspektlərini (məsələn, əhəmiyyətli əməliyyat itkiləri, mövcud olan borc alma imkanları və borcu təkrar maliyyələşdirmək imkanı və ya kredit öhdəliklərinin yerinə yetirilməməsi və müvafiq yüngülləşdirici amillər) əhatə edə bilər.³¹

31 Bax BAS 570 (Yenidən baxılmış), paraqraf A3.

Nə üçün auditor məsələni audit üçün ən çox əhəmiyyət kəsb edən məsələlərdən biri hesab etmişdir (İst: Paraq. 13(a))

A42. Əsas audit məsələsinin auditor hesabatında təsviri məsələnin əsas audit məsələsi kimi müəyyən edilməsini izah etmək üçün nəzərdə tutulmuşdur. Müvafiq olaraq, əsas audit məsələlərinin müəyyən edilməsinə aid olan, 9-10-cu paraqraflardakı tələblər və A12–A29-cu paraqraflardakı tətbiqetmə üzrə materiallar belə məsələlər haqqında auditor hesabatında necə məlumat verilməsini nəzərə almaqda auditora kömək edə bilər. Məsələn, konkret məsələnin auditorun ciddi diqqətini tələb etməsi və audit çərçivəsində ən çox əhəmiyyət kəsb etməsi haqqında nəticə çıxarmağa auditoru məcbur edən amillərin izah edilməsi çox güman ki, nəzərdə tutulmuş istifadəçilərə maraqlı olar.

A43. Əsas audit məsələsinə daxil ediləcəkləri müəyyən edən zaman, auditor məlumatın nəzərdə tutulmuş istifadəçilər üçün münasib olub-olmadığını nəzərə almalıdır. Bura təsvirin auditi və auditor mühakimələrini daha yaxşı başa düşməyə imkan verib-verməməyi aid ola bilər.

A44. Məsələni müəssisənin konkret şəraitləri ilə bilavasitə əlaqələndirilməsi də belə təsvirlərin vaxt keçdikcə həddən artıq standartlaşdırılması və faydasının azalma ehtimalını minimuma endirməyə kömək edə bilər. Məsələn, müəyyən məsələlər sənayedəki şəraitlərə və ya maliyyə hesabatlarının tərtib edilməsinin

701 sayılı BAS, SƏRBƏST AUDİTOR HESABATINDA ƏSAS AUDİT MƏSƏLƏLƏRİ HAQQINDA MƏLUMAT VERMƏ

mürəkkəbliyinə görə konkret sənayedə bir sıra müəssisələrdə əsas audit məsələləri kimi müəyyən edilə bilər. Auditorun nə üçün məsələni ən çox əhəmiyyət kəsb edən hesab etməsini təsvir etdikdə, təsviri nəzərdə tutulmuş istifadəçilər üçün daha münasib etmək üçün məqsədəuyğun olar ki, auditor müəssisəyə xas olan aspektləri (məs., cari dövr üzrə maliyyə hesabatları tərtib edilən zaman edilən müvafiq mühakimələri) qeyd etsin. Bu, həmçinin bir neçə müddət ərzində təkrarlanan əsas audit məsələlərini təsvir etdikdə də vacib ola bilər.

A45. Təsvirdə həmçinin auditorun, audit şəraitlərini nəzərə alaraq, məsələni ən çox əhəmiyyət kəsb edən kimi müəyyən etməyə məcbur edən əsas mülahizələrə istinad ola bilər, məsələn:

- Auditorun audit sübutlarını əldə etmək imkanına təsir edən iqtisadi şəraitlər, məsələn, müəyyən maliyyə alətləri üçün qeyri-aktiv bazarlar.
- Yeni və ya tərtib edilən mühasibat uçotu qaydaları, məsələn, tapşırıq qrupunun audit təşkilatının öz ekspertləri ilə məsləhətləşdiyi müəssisəyə və ya sənayeyə aid məsələlər.
- Müəssisənin strategiyasında və ya biznes modelində edilən, maliyyə hesabatlarına əhəmiyyətli təsir edən dəyişikliklər.

Məsələ audit çərçivəsində necə öyrənilmişdir (İst: Paraq. 13(b))

A46. Əsas audit məsələsinin audit çərçivəsində necə öyrənilməsinin təsvir etmək üçün auditor hesabatında təqdim edilən təfərrüatların sayı peşəkar mühakimənin predmetidir. 13(b) paragrafına əsasən, auditor aşağıdakıları təsvir edə bilər:

- Auditorun məsələyə ən çox aidiyyəti olan və ya qiymətləndirilmiş əhəmiyyətli təhrif riskinə uyğun olan cavab tədbirlərinin və ya yanaşmasının aspektləri;
- Yerinə yetirilmiş prosedurların qısa icmalı;
- Auditorun yerinə yetirdiyi prosedurların nəticələrinin göstərilməsi; və ya
- Məsələ üzrə əsas müşahidələr,

Və ya bu komponentlərin hər hansı bir birləşməsi.

Qanunlar, qaydalar və ya yerli audit standartları əsas audit məsələsinin təsviri üçün xüsusi forma və ya məzmun təyin edə bilər yaxud bu elementlərdən birinin və ya bir neçəsinin daxil edilməsini nəzərdə tuta bilər.

A47. Nəzərdə tutulmuş istifadəçilərin maliyyə hesabatlarının bir tam kimi audit baxımından əsas audit məsələsinin əhəmiyyətini, habelə əsas audit məsələləri ilə

701 sayılı BAS, SƏRBƏST AUDİTOR HESABATINDA ƏSAS AUDİT MƏSƏLƏLƏRİ HAQQINDA MƏLUMAT VERMƏ

auditor hesabatının digər komponentləri, o cümlədən auditor rəyi, arasında mövcud olan əlaqələri başa düşmələri üçün ehtiyatlı olmaq lazımdır ki, əsas audit məsələsinin təsvirində istifadə edilən xülasə:

- Maliyyə hesabatlarına dair rəyin formalaşdırılması zamanı məsələnin auditor tərəfindən müvafiq qaydada həll olunmadığını nəzərdə tutsun.
- Xülasənin ümumi və ya standart olmasına yol verməməklə yanaşı, məsələni bilavasitə müəssisənin konkret şəraitləri ilə əlaqələndirsin.
- Maliyyə hesabatlarında açıqlanan müvafiq məlumatlar olduğu halda, məsələnin belə məlumatlarda necə ifadə edilməsini nəzərə alsın.
- Maliyyə hesabatlarının ayrı-ayrı komponentlərinə dair ayrıca rəy daxil etməsin və ya nəzərdə tutmasın.

A48. Auditorun məsələyə cavab tədbirlərinin və ya yanaşmasının aspektlərinin təsviri, xüsusilə audit yanaşması üçün müəssisənin faktlarına və şəraitlərinə əhəmiyyətli dərəcədə uyğunlaşdırılma tələb etdikdə, əhəmiyyətli təhrif riskinə cavab tədbirlərinin yerinə yetirilməsi üçün tələb edilən qeyri-adi şəraitləri və auditorun əhəmiyyətli mühakiməsini başa düşməkdə nəzərdə tutulmuş istifadəçilərə kömək edə bilər. Bundan əlavə, konkret dövrdə audit yanaşmasına müəssisəyə aid olan şəraitlər, iqtisadi şəraitlər və ya sənayedə edilən dəyişiklər təsir edə bilər. İqtisadi subyektin idarə edilməsinə cavabdeh olan səlahiyyətli şəxslər ilə bu məsələ üzrə məlumat vermə ilə bağlı əlaqələrin xarakterinə və həcminə istinad etmək də auditor üçün faydalı ola bilər.

A49. Məsələ, qiymətləndirmə qeyri-müəyyənliyi yüksək müəyyən edilmiş uçot qiymətləndirməsinə dair auditor yanaşmasını (məsələn, mürəkkəb maliyyə alətlərinin dəyərləndirilməsini) təsvir etdikdə, auditor istəyə bilər ki, auditor ekspertinin işə götürməsinə və ya cəlb etməsinə qeyd etsin. Auditor ekspertinin belə istifadə olunmasına edilən belə istinad maliyyə hesabatlarına dair rəyə görə auditorun məsuliyyətini azaltmır və bu səbəbdən 620 sayılı BAS-ın ³² 14-15-ci paragraflarına zidd deyil.

A50. Auditorun yerinə yetirdiyi prosedurları təsvir etdikdə, xüsusilə auditin mürəkkəb, mühakimə tələb edilən sahələrində, çətinliklər ola bilər. Məsələn, qiymətləndirilmiş əhəmiyyətli təhrif riskinə auditorun cavab tədbirlərinin xarakteri və həcmi, və istifadə edilən auditorun əhəmiyyətli mühakimələri haqqında müvafiq qaydada məlumat verən, yerinə yetirilmiş prosedurları qısa formada ifadə etmək çətin ola bilər. Buna baxmayaraq, məsələnin audit çərçivəsində necə öyrənilməsi haqqında məlumat vermək üçün yerinə yetirilmiş müəyyən prosedurları təsvir etməyi auditor

701 sayılı BAS, SƏRBƏST AUDİTOR HESABATINDA ƏSAS AUDİT MƏSƏLƏLƏRİ HAQQINDA MƏLUMAT VERMƏ

zəruri hesab edə bilər. Belə təsvir prosedurların təfərrüatlı təsvirini daxil etmək əvəzinə, əsasən ümumi xarakterli ola bilər.

32 BAS 620, "Auditorun ekspertlərinin işindən istifadə edilməsi"

A51.A46-cı paraqrafda qeyd olunduğuna əsasən, auditor hesabatındakı əsas audit məsələsinin təsvirində auditorun həyata keçirdiyi cavab tədbirlərinin nəticələrini də göstərə bilər. Lakin, belə olduğu halda, ehtiyatlı olmaq lazımdır ki, təsvirdə ayrı əsas audit məsələsi üzrə ayrı rəyin olmasına və ya təsvirin bir tam kimi maliyyə hesabatlarına dair auditor rəyini şübhə altına qoymasına dair təsəvvür yaranmasın.

Əsas audit məsələsi olması müəyyən edilmiş məsələ haqqında auditor hesabatında məlumat verilmədiyi şəraitlər (İst: Paraq 14)

A52. Qanun və ya qaydalar əsas audit məsələsi kimi müəyyən edilən konkret məsələnin rəhbərlik və ya auditor tərəfindən ictimaiyyətə açıqlanmasını qadağan edə bilər. Məsələn, qanun və ya qaydalar konkret olaraq, baş vermiş və ya güman edilən qanunsuz hərəkət (məsələn, çirkli pulların yuyulması ilə bağlı və bağlı olması güman edilən məsələlər) üzrə müvafiq səlahiyyətli qurum tərəfindən istintaqın aparılmasına mane ola bilən məlumatların açıq şəkildə yerləşdirilməsini qadağan edə bilər.

A53. 14(b) paraqrafında qeyd olunduğu kimi, əsas audit məsələsi kimi müəyyən edilmiş məsələ haqqında auditor hesabatında məlumat verilmədiyi hallar çox az-az olur. Bunun səbəbi nəzərdə tutulmuş istifadəçilər üçün auditin daha çox şəffaflığının təmin edilməsi ictimaiyyətin maraqlarına yönəldilmiş hesab edilməsidir. Müvafiq olaraq, əsas audit məsələsi haqqında məlumat verməməyə dair mühakimə yalnız o hallarda məqsədəuyğundur ki, belə məlumat vermə nəticəsində müəssisə və ya ictimaiyyət üçün mənfi təsirlər elə əhəmiyyətli hesab edilir ki, onların məsələ haqqında məlumat vermənin ictimaiyyət üçün faydasından çox olacağı əsaslandırılmış şəkildə güman edilir.

A54. Əsas audit məsələsi haqqında məlumatın verilməməsinə dair qərar qəbul edildikdə, belə məsələyə aid faktlar və şəraitlər nəzərə alınır. Rəhbərlik və iqtisadi subyektin idarə

701 sayılı BAS, SƏRBƏST AUDİTOR HESABATINDA ƏSAS AUDİT MƏSƏLƏLƏRİ HAQQINDA MƏLUMAT VERMƏ

edilməsinə cavabdeh olan səlahiyyətli şəxslər ilə məlumatlandırma əlaqələri auditora məsələ haqqında məlumat vermə nəticəsində yarana bilən mənfi təsirlərin əhəmiyyətinə dair rəhbərliyin fikirlərini başa düşməyə kömək edir. Konkret olaraq, rəhbərlik və iqtisadi subyektin idarə edilməsinə cavabdeh olan səlahiyyətli şəxslər ilə məlumatlandırma əlaqələri belə məsələlər haqqında məlumat verib-verməməyi müəyyənləşdirdikdə, aşağıdakıları etməklə, auditorun mühakiməsi haqqında məlumat verməyə kömək edir:

- Auditora müəssisə tərəfindən məsələnin ictimaiyyətə açıqlanmamasının səbəbini (məs., qanunvericiliyə və ya maliyyə hesabatlarının digər əsas prinsiplərinə əsasən açıqlanmanın gecikdirilməsinə və ya məsələnin açıqlanmamasına icazə verildiyi halda) və açıqlananmanın mənfi nəticələri olduğu halda, onlara dair rəhbərliyin fikrini başa düşməyə kömək etmək. Rəhbərlik mənfi təsirlərin mülahizələrinə aid ola bilən qanunların, qaydaların və ya digər səlahiyyətli mənbələrin müəyyən aspektlərinə (belə aspektlərə, məs., müəssisənin ticarət danışıqlarına və ya rəqabət imkanına zərər vurma aid ola bilər) diqqət cəlb edə bilər. Lakin rəhbərliyin mənfi təsirlər haqqında fikrin özü 14 (b) paragrafına əsasən auditoru belə məlumat vermənin mənfi təsirlərinin ictimaiyyət üçün xeyirdən çox olub-olmasını əsaslandırılmış şəkildə güman edilməsini müəyyən etmək zəruriyyətindən azad etmir.
- Müvafiq qanunvericilik, hüquq mühafizə və ya nəzarət orqanları ilə bu məsələ ilə bağlı hər hansı məlumatların verilib-verilmədiyini, konkret olaraq, belə müzakirələr nəticəsində məsələ haqqında ictimaiyyətə məlumatların açıqlanmasının müvafiq olmamasının səbəbinə dair rəhbərliyin müddəalarının təsdiqlənib-təsdiqlənməməsini göstərmək.
- Müvafiq hallarda auditora imkan vermək ki, rəhbərliyə və iqtisadi subyektin idarə edilməsinə cavabdeh olan səlahiyyətli şəxslərə məsələ haqqında məlumatları ictimaiyyətə açıqlamağı təklif etsin. Konkret olaraq, bu o vaxt mümkündür ki, rəhbərliyin və iqtisadi subyektin idarə edilməsinə cavabdeh olan səlahiyyətli şəxslərin məlumat vermə ilə bağlı narahatlıqları məsələyə aid konkret aspektlərlə ələ məhdudlaşsın ki, bu məsələ haqqında müəyyən məlumatların məxfiliyi nisbətən az olsun və onun haqqında məlumat vermək mümkün olsun.

Auditor həmçinin belə məlumat vermə nəticəsində yaranan mənfi təsirlərin əhəmiyyəti haqqında rəhbərliyin fikri də daxil olmaqla, məsələnin ictimaiyyətə açıqlanmasına dair rəhbərlik tərəfindən təqdim olunan yazılı məlumatların əldə edilməsini zəruri hesab edə bilər.

A55. Həmçinin auditor üçün müvafiq etika tələbləri baxımından məsələnin əsas audit məsələsi kimi müəyyən edilməsi haqqında məlumat vermənin nəticələrini nəzərə almaq

701 sayılı BAS, SƏRBƏST AUDİTOR HESABATINDA ƏSAS AUDİT MƏSƏLƏLƏRİ HAQQINDA MƏLUMAT VERMƏ

lazım ola bilər. Bundan əlavə, auditorun qanun və ya qaydalarla tələb oluna bilər ki, məsələ haqqında auditor hesabatında məlumat verilib-verilməməsindən asılı olmayaraq, müvafiq səlahiyyətli qanunverici, hüquq-mühafizə və ya nəzarət orqanlarına məsələ ilə bağlı məlumat versin. Belə məlumat vermə həmçinin məsələ haqqında məlumat vermə nəticəsində yarana bilən mənfi təsirlərin auditor tərəfindən nəzərə alınması haqqında məlumat vermək üçün faydalı ola bilər.

A56. Məsələ haqqında məlumat verməmə qərarı ilə bağlı auditorun nəzərə aldığı aspektlər müəyyənədir və auditorun əhəmiyyətli mühakiməsinin tətbiq edilməsini tələb edə bilər. Nəticə etibarlı ilə, auditor hüquqşünasın xidmətlərindən istifadə etməyi məqsədəuyğun hesab edə bilər.

Digər şəraitlərdə “Əsas audit məsələləri” bölməsinin forması və məzmunu

(İst: Paraq 16) A57. 16-cı paraqrafın tələbləri üç şəraitdə tətbiq edilir:

- (i) Auditor 10-cu paraqrafa əsasən əsas audit məsələlərinin olmadığını müəyyən edir (bax paraqraf A59).
- (ii) Auditor 14-cü paraqrafa əsasən əsas audit məsələsi haqqında auditor hesabatında məlumat verilməyəcəyini və əsas audit məsələləri kimi müəyyən edilən məsələlərin mövcud olmadığını müəyyən edir.
- (iii) Əsas audit məsələləri kimi yalnız 15-ci paraqrafa əsasən məlumat verilmiş məsələlər müəyyən edilir.

A58. Auditor məlumat verəcək əsas audit məsələlərinin mövcud olmadığını müəyyən etdiyi halda, auditor hesabatında təqdim edilən məlumatın nümunəsi aşağıda verilir:

Əsas audit məsələləri

["Şərti (müsbət) rəy üçün əsas" bölməsində və ya "Müəssisənin fasiləsiz fəaliyyəti ilə bağlı əhəmiyyətli qeyri-müəyyənlik" bölməsində təsvir edilən məsələ istisna olmaqla,] biz müəyyən etmişdik ki, hesabatımızda məlumat verəcək [digər] audit məsələləri mövcud deyil.

A59. Əsas audit məsələlərinin müəyyən edilməsi auditorun ciddi diqqəti tələb edilən məsələlərin nisbi vacibliyi haqqında mühakiməni nəzərdə tutur. Bu səbəbdən, nadir hallarda listinq subyektinin ümumi təyinatlı maliyyə hesabatlarının tam dəstinin auditoru tərəfindən iqtisadi subyektin idarə edilməsinə cavabdeh olan səlahiyyətli şəxslərin nəzərinə çatdırılmış məsələlərdən ən azı bir əsas audit məsələsi

701 sayılı BAS, SƏRBƏST AUDİTOR HESABATINDA ƏSAS AUDİT MƏSƏLƏLƏRİ HAQQINDA MƏLUMAT VERMƏ

haqqında auditor hesabatında məlumat veriləcəyi müəyyən edilmir. Lakin müəyyən məhdud şəraitlərdə (məs., fəaliyyətinin həcmi çox məhdud olan listing subyekti) auditor müəyyən edə bilər ki, 10-cu paragrafa əsasən əsas audit məsələsi mövcud deyil, çünki auditorun ciddi diqqəti tələb edilən məsələlər mövcud deyil.

İqtisadi subyektin idarə edilməsinə cavabdeh olan şəxslərə məlumat vermə (İst: Paraq. 17)

A60.260 sayılı BAS-ın (Yenidən baxılmış) tələblərinə əsasən, auditor iqtisadi subyektin idarə edilməsinə cavabdeh olan səlahiyyətli şəxsləri ilə vaxtında əlaqə saxlamalıdır.³³ Əsas audit məsələləri ilə bağlı vaxtı vaxtında əlaqənin saxlanması tapşırığın şəraitlərindən asılı olaraq, dəyişəcək. Lakin, auditin planlaşdırılmış həcmi və müddətlərini müzakirə edən zaman auditor əsas audit məsələlərinə dair ilkin fikirləri haqqında məlumat verə bilər, sonra isə audit nəticələri haqqında məlumat verdiyi zaman, belə məsələləri müzakirə edə bilər. Bu, maliyyə hesabatları dərc edilməyə hazırlanan zaman, əsas audit məsələləri haqqında iki tərəfli qızğın müzakirə aparmaq cəhdinin praktiki çətinliklərini qismən aradan qaldırmağa kömək edə bilər.

33 BAS 260 (Yenidən baxılmış), paraqraf 21

701 sayılı BAS, SƏRBƏST AUDİTOR HESABATINDA ƏSAS AUDİT MƏSƏLƏLƏRİ HAQQINDA MƏLUMAT VERMƏ

A61. İqtisadi subyektin idarə edilməsinə cavabdeh olan səlahiyyətli şəxslər ilə əlaqənin saxlanması imkan verir ki, onların auditor hesabatında auditor tərəfindən məlumat verilməsi nəzərdə tutulan əsas audit məsələləri haqqında məlumatları olsun və onlara zəruri hallarda əlavə aydınlaşdırmanı əldə etmək imkanı verir. Auditor bu müzakirəni asanlaşdırmaq üçün auditor hesabatının layihəsini iqtisadi subyektin idarə edilməsinə cavabdeh olan səlahiyyətli şəxslərə təqdim etməyi məqsəduyğun hesab edə bilər. İqtisadi subyektin idarə edilməsinə cavabdeh olan səlahiyyətli şəxslərlə əlaqələrin saxlanması maliyyə hesabatlarının tərtib edilməsi prosesində onların vacib rol oynamasını təsdiqləyir və iqtisadi subyektin idarə edilməsinə cavabdeh olan səlahiyyətli şəxslərinə əsas audit məsələlərinə aid auditor qərarlarının əsasını və auditor hesabatında belə məsələlərin necə təsvir olunacağını başa düşməyə imkan verir. Bu, həmçinin, iqtisadi subyektin idarə edilməsinə cavabdeh olan səlahiyyətli şəxslərə imkan verir ki, auditor hesabatında belə məsələlər haqqında məlumatların verilməsi baxımından yeni və ya genişlənməmiş məlumatların açıqlanmasının məqsəduyğun olmasını nəzərə almağa imkan verir.

A62. 17(a) paragrafına əsasən iqtisadi subyektin idarə edilməsinə cavabdeh olan səlahiyyətli şəxslər ilə əlaqənin saxlanması həmçinin əsas audit məsələsi kimi müəyyən edilən məsələ haqqında auditor hesabatında məlumat verilməyən nadir hallara da aiddir (bax paraqraflar 14 və A54).

A63. 17(b) paragrafındakı auditor hesabatında məlumat veriləcək əsas audit məsələlərinin olmaması auditor tərəfindən müəyyən edildikdə, iqtisadi subyektin idarə edilməsinə cavabdeh olan səlahiyyətli şəxslər ilə əlaqə saxlamaq tələbi auditora audit və yaranma ehtimalı olan əhəmiyyətli məsələlər ilə tanış olan şəxslərlə (o cümlədən audit tapşırığının keyfiyyətə nəzarət üzrə müşahidəçi-eksperti, təyin olunduğu hallarda) əlavə müzakirə etmək imkanı verə bilər. Belə müzakirələr nəticəsində auditor əsas audit məsələlərinin olmaması haqqında qərarına yenidən baxa bilər.

Sənədləşmə (İst: Paraq. 18)

A64. 230 sayılı BAS-ın 8-ci paragrafının tələblərinə əsasən, auditor auditlə öncədən əlaqəsi olmayan təcrübəli auditorun digər aspektlərlə yanaşı əhəmiyyətli peşəkar mühakimələri də dərk etməsinə yetərinə imkan yaradan audit sənədlərini hazırlamalıdır. Əsas audit məsələləri baxımından belə peşəkar mühakimələrə

701 sayılı BAS, SƏRBƏST AUDİTOR HESABATINDA ƏSAS AUDİT MƏSƏLƏLƏRİ HAQQINDA MƏLUMAT VERMƏ

iqtisadi subyektin idarə edilməsinə cavabdeh olan səlahiyyətli şəxslərin nəzərinə çatdırılmış məsələlərdən auditorun ciddi diqqəti tələb edilən məsələlərin və bu məsələlərin hər birinin əsas audit məsələsi olub-olmadığının müəyyən edilməsi aiddir. Buna dair auditorun mühakimələri çox güman ki, auditorun iqtisadi subyektin idarə edilməsinə cavabdeh olan səlahiyyətli şəxslər ilə əlaqə saxladığı sənədlər və hər bir ayrı məsələyə aid sənədlər (bax paraqraf A39), habelə audit zamanı yaranan əhəmiyyətli məsələlərin digər müəyyən sənədləri (məs., yekunlaşdırıcı memorandum) ilə müşayiət olunmalıdır (bax paraqraf A39). Lakin bu BAS-a əsasən auditordan tələb olunmur ki, iqtisadi subyektin idarə edilməsinə cavabdeh olan səlahiyyətli şəxslərin nəzərinə çatdırılmış digər məsələlərin auditorun ciddi diqqətini tələb edən məsələ olmadığına sənədləşdirsin.

701 sayılı BAS, SƏRBƏST AUDİTOR HESABATINDA ƏSAS AUDİT MƏSƏLƏLƏRİ HAQQINDA MƏLUMAT VERMƏ

MÜƏLLİFLİK HÜQUQU, ƏMTƏƏ NİŞANI VƏ İCAZƏLƏRƏ DAİR MƏLUMATLAR

Beynəlxalq audit standartları™, Əminliyi təmin edən tapşırıq üzrə beynəlxalq standartlar™, Təhlil tapşırıqlarına dair beynəlxalq standartlar™, Əlaqəli xidmətlərə dair beynəlxalq standartlar™, Beynəlxalq keyfiyyətə nəzarət standartları™, Beynəlxalq audit praktikası qeydləri™, İlkin sənədlər, məsləhətvermə sənədləri və digər IAASB® nəşrləri Beynəlxalq mühasiblər federasiyası (IFAC®) tərəfindən dərc edilir və onun müəlliflik hüququna daxildir.

IAASB və IFAC diqqətsizlik üzündən və ya başqa səbəbdən baş verməsindən asılı olmayaraq, bu nəşrdəki material əsasında hərəkət edən və ya bu cür hərəkətdən çəkinən istənilən şəxsə dəymiş zərərə görə məsuliyyət daşımır.

IAASB loqosu, “Beynəlxalq audit və əminlik standartları şurası®”, yəni “IAASB”, “Beynəlxalq audit standartı™”, yəni “ISA™”, “Əminliyi təmin edən tapşırıqlara dair beynəlxalq standart”, yəni “ISAE™”, “Təhlil tapşırıqlarına dair beynəlxalq standartlar”, yəni “ISRE™”, “Əlaqəli xidmətlərə dair beynəlxalq standartlar”, “ISRS™”, “Beynəlxalq keyfiyyətə nəzarət standartları”, “ISQC™”, “Beynəlxalq audit praktikası qeydləri”, “IAPN™”, IFAC loqosu, “Beynəlxalq mühasiblər federasiyası®”, yəni “IFAC” Beynəlxalq mühasiblər federasiyasının əmtəə nişanları və ya qeydiyyatla alınmış əmtəə və xidmət nişanlarıdır.

Yanvar 2015-ci il müəlliflik hüququ © Beynəlxalq mühasiblər federasiyasına (IFAC®) məxsusdur. Bütün hüquqlar qorunur. Qanunla nəzərdə tutulmuş hallar istisna olmaqla, bu sənədi yenidən hazırlamaq, saxlamaq və ya ötürmək, yaxud digər oxşar şəkildə istifadə etmək üçün Beynəlxalq mühasiblər federasiyasından yazılı icazə tələb olunur. Əlaqə saxlamaq üçün bura müraciət edə bilərsiniz: permissions@ifac.org.

ISBN: 978-1-60815-204-9